

AZ ORSZÁGOS SZABADOKTATÁSI TANÁCS
KIADVÁNYAI

1920/22. SAJTÓ ALÁ RENDEZTE: PÁLYI SÁNDOR 4. SZÁM

NÉPMŰVELÉSI TANFOLYAMOK

ÍRTA

DEPTNER TIBOR dr.

BUDAPEST

KIADJA AZ ORSZÁGOS SZABADOKTATÁSI TANÁCS

1921

*Különnyomat a «Néptanítók Lapja»
1921. évi 18-23. számából.*

Demokratikus eszméktől hangos ma a világ, ez a jelszó a társadalmi, politikai életben, ezt hangoztatják ma kicsinyek, nagyok, írók, politikusok, újságok, társadalmi intézmények, — az egész ország.

S ha kutatjuk ennek az okát, mit látunk? Azt, hogy *újra fölfedezték a népet.*

A népet, mely a nemzetek nagyságának, haladásának, műveltségének, fejlődésének, vagyionosságának s dicsőségének kiapadhatatlan ősforrása, amelyet már annyiszor fedeztek fel s annyiszor feledtek el...

Szeretném azoknak, kik oly nagyon el vannak maguktól, demokratizmusuktól ragadhatva, a fülükbe harsogni, hogy vigyázzanak. *Óva inteni attól, hogy könnyelmű játékot űzzenek a néppel,* hogy politikai vagy gazdasági érvényesülésre használják fel az újra fölfedezett népet.

Mert veszélyes játék ez. A nemzet élete, hazánk jövője fordulhat meg ezen!

A kincs mindannyiunknak rendszerint akkor lesz igazán becses, akkor válik igazán kincssé, amikor elvesztettük, vagy annak elvesztésétől kell félnünk. Vigyázzunk tehát, hogy a *mostanában újra fölfedezett népünliet ne veszítsük újra el. Mert nem elég valamit megtalálni, azt meg is kell tartani.* Népünkről lévén szó, még fokozottabb mérvben áll ez az igazság.

Ha pedig, ha a most újra megtalált, fölfedezett népünket meg akarjuk tartani, aminthogy az kötelességünk, akkor elsősorban annak *sorsával törödnünk is kell.* Nem elég demokratikus jelszavak, üres szóvirágok puffogatása, *cselekednünk kell.* Ki kell vennünk részünket az e téren reánk váró munkából.

Azok, kik a demokráciát nemcsak most vették be szótárukba, hanem komolyan vették, akik a nép sorsával törödték, azok már rég túl vannak ezen, azok már eddig is cselekedtek. S e cselekedeteikben

elsősorban azon voltak, hogy az általános népműveltség alapjait lerakják s azt gyámolító szeretettel segítsenek fölépíteni.

Tisztában voltak azzal, hogy *a nemzetek s a társadalom életében a legszerencsétlenebb s a legveszedelmesebb állapot az, ha közöttük a műveltségnek oly mélysége van, hogy egymást meg nem értik, hogy egymástól, dacára, hogy egy nemzetnek fiai, sokszor vér a vérükből, test a testükből — mégis idegenek.*

Idegenek annyival is inkább, minthogy éppen a nagy különbség miatt a felsőbb osztályok tagjai — tisztelet a kivételnek — lenézték, az alsóbb népréteget nem törődtek vele annyit, amennyit megérdekeltek volna s másrésről éppen ezért s műveletlenségük és tudatlanságuk tudatában az irigység s gyűlölet támadt fel bennük.

Ez a tátongó űr a két műveltségű réteg között — ha ugyan az alsó osztályban általánosságban egyáltalán lehet műveltségről beszélni — mind jobban és jobban elválasztja az egy haza fiai egymástól, — úgy hogyha ma valóban *a legeslegutolsó órában*, nem igyekszünk segíteni, azaz hogyha nem sietünk változtatni, végzetessé válhat e szerencsétlen állapot.

Akik figyelemmel kísérik nemzeti életünk fejlődését, azok tisztában vannak azzal, hogy a baj eredendő oka ott van, hogy 48-ban, a jogegyenlőség életbeléptetésével egyidejűleg, nem történt gondoskodás a népműveltség általánossá tételéről. Ez 48-ban érhető volt, hisz' oly hirtelen jött minden, hogy mindenről nem is történhetett gondoskodás. Sajnos azonban, azóta sem történt annyi, amennyinek történnie kellett volna.

Ma népünk #a politikai s egyéb jogok teljes birtokában van. Az alkotmányos életbe a legszélesebb mérvben bevonatott, hisz' csaknem mindenkinek lehetővé tétetett, hogy törvényhozóvá válasszák s ismét azt látjuk, hogy előzetesen *nem történt gondoskodás arról, hogy a népműveltséget oly általánossá tegyék, amely előfeltétele annak, hogy a politikai életbe bevonható legyen.*

De emellett számtalan más fontos körülmény is van. Vegyük pl. az agrár-Magyarország gazdasági életét, illetve abból csak néhány fontos kérdést. Itt van pl. a *többtermelés*, a mezőgazdasági termékek feldolgozása s az értékesítés, hogy többről most ne beszéljünk.

El lehet-e képzelni azt, hogy egy kisköz, ki — ha igaz — elvégezte az elemi iskola hat s az ismétlőiskola három osztályát, szóval 15 éves koráig iskolába járt (pedig még ma is kevesen végeznek ennyit), az ott nyert ismeretek s nevelés révén oly tudásra s elemi műveltségre tett szert, melynél fogva érteke s hajlandósága legyen újítások iránt, az apjától s öregapjától látott gazdálkodási módszer helyett mást követni?

S ez vonatkozik az egész gazdasági és társadalmi életére.

S mit szólunk azokról, akik annak idején nem értették még meg a tanulásból folyó s a tudásban *rejlő nagy erőt* s «kerülték» az iskolát, vagy nem tanultak, s mit szólunk azon szerencsétlenekről, kiknek nem is volt alkalmuk még az elemi ismereteket sem elsajátítaniuk, mert nem volt alkalmuk iskolába járni?..

Elég a példa. *Az út már rég ki van jelölve.*

Népünket tanítani, nevelni kell — az iskolán túl is. Legyen tanult, művelt az egész nemzet. Népkultúrát kell teremteni.

Nagy, hosszú s nehéz munka ez, de el kell végezni.

Aki e hazában él, annak *a hazáért* nemcsak meghalni, hanem *élni* is kell tudnia, dolgoznia, áldoznia is kell. Ez *kötelessége*.

E téren, mint megannyi sok más téren, *a magyar tanítói karra nehéz, de szép és nemes hivatás vár.*

Kevesen tudják, hogy mit végzett a magyar tanítószeg a népfelvilágosítás, a népművelés terén. Talán maguk a fiatal tanítók sem tudják mind, hogy pl. *már az I. tanítói egyetemes gyűlés 1870-ben*, a komárommegyei tanítóegyesület indítványára, határo-

zatilag kimondta, hogy «minden városban vagy helységben alakuljon egy népnevelési egyesület és ezen egyesületek lépjenek szövetségre az iskolai székekkel és tanító-testületekkel.» Ékeesebben beszél az minden elismerésnél, dicséretnél arról, hogy átértette-e a magyar tanítóság a magyar népkultúra nagy jelentőségét s hajlandó volt-e e téren dolgozni.

S amióta a szabadoktatás megindult, láthatjuk, hogy nagy részük kivette e munkából részét.

A szabadoktatás, a népművelés maga is természet-szerűleg fokozatos, hosszú fejlődésen ment keresztül, míg végre oda jutott, ahol ma van. Ma már tisztán látja mindenki, hogy a népnevelésnek, a népművelésnek, a *szabadoktatás* egy, bár legerősebb, legfontosabb része, de ez *maga csupán még nem az egész iskolán-kívüli népművelés*, ahhoz még sok más intézmény s szerv hozzá tartozik. S ezeket egymással kapcsolatba kell hozni, az e téren munkába *egységet, összhangot kell belevinni*.

A népművelés érdekében eredményes munkát azonban természetesen csak az tud végezni, aki tisztában van a népművelési kérdésekkel, ösmeri a népművelési munkát, annak intézményeit s eszközeit.

*Az ilyirányú első kezdeményező lépést a Magyar Gazdaszövetség tette meg, amidőn azon célból, hogy a szabadoktatói s általában a szociális munkát minél sikeresebbé tegye, az ily tevékenység iránt érdeklődők s az abban már eddig is résztvett egyének, különösen pedig a budapesti főiskolai ifjúság, illetve az Országos Széchenyi Szövetség derék, szociális munkásságot végző tagjai s fővárosi érdeklődő tanító-jelöltek s teológusok, továbbá már működő s eziránt érdeklődő tanárok, tanítók s lelkészek számára, 1904-ben megnyitotta az első szociális kurzust.**

E tanfolyamok szükségességét, szép eredményét,

* Deptner Tibor dr.: «A Magyar Gazdaszövetség és a falusi szabadtanítás» (1896-1920). Különlenyomat a Magyar Gazdák Szemléje 1921. évi januári (jubileumi) számából. Budapest, 1921.

üdvös hatását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a Magyar Gazdaszövetség hasonló célú tanfolyamot még több ízben is rendezett.

Épp e tanfolyamok sikerességének s hatásának következményeként, a szociális kérdések jelentőségét fölismerő *Apponyi Albert gróf akkori közoktatásügyi, valamint az akkori földművelésügyi miniszter lehetővé tette, hogy az 1909. évben rendezett hatodik társadalmi tanfolyamon az állami és felekezeti tanítóképző-intézetek egy-egy tanára, a gazdasági szaktanárok s az erdészeti körében alkalmazott több tisztviselő részt vehessenek.*

Hogy miért tartotta *Apponyi Albert* gróf miniszter szükségesnek azt, hogy e tanfolyamon az említett tanárok részt vegyenek, arra vonatkozólag álljanak itt a megnyitó beszédnek szavai:

«Korunk telítve van azokkal az áramlatokkal, melyeket szociálisoknak nevezünk. Ezen áramlatok megjelennek bizonyos elfajulásokban is, melyek a társadalom békéjét és azokat a pilléreket veszélyeztetik, melyeken társadalmunk és melyeken Magyarország közoktatási rendszere van felépítve. *Minden tévelygés csak azon igazsági tartalomnál fogva veszélyes, melyeket tartalmaz.* Ezen igazsági tartalmat ki kell ragadnunk a tévelygők kezéből és érvényesítenünk kell a többi igazságokkal együtt, melyeket a tévelygés veszélyeztet.

Nekünk ki kell mutatnunk a szociális gondolat egyöntetűségét, át kell azt vinnünk a köztudatba, de mindezekelőtt a népművelők tudatába, még pedig úgy, hogy a hazafisággal és a vallási érzülettel állandóan elválaszthatatlanul egybekapcsolva legyen. A szociális gondolat nem egyéb, mint az, hogy az életnek úgy anyagi, mint erkölcsi javaiban minél szélesebb rétegek akként részesüljenek, hogy a társadalom iránti kötelességek teljesítésére állandóan képesek legyenek. A néptanítók legszebb föladata a gyermekeket ilyen módon nevelni, de *föladatunk a tanító-*

ságot is akként képezni, hogy nevelési módszerével a szociális gondolatot a nép szélesebb rétegeibe átvinni képes legyen. Éppen ezen okból a tanterv célba vett revíziójánál az élet ezen újabb követeléseit figyelembe kívánom venni. Ennek a reformmunkának előkészítője a szociális kurzus. Nagy hálával tartozunk a Gazdaszövetségnek és azon uraknak, kik följajlották közreműködésüket, ezen nemes kezdeményezésért.»*

A tanfolyam pogrammjá a következő volt: Megnyitó beszéd. Tartotta *Apponyi Albert gróf* vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter. *I. Neveléstudományi értekezések:* Az erkölcsi nevelés jelentősége. *Giesswein Sándor dr.* beszéde. Az erkölcsi nevelés és tanítás szociális jelentősége. Előadta *Weszely Ödön dr.* A nemzetköziség és a nemzeti eszme. Előadta *Jancsó Benedek dr.* A történettanítás mint szociálpolitikai tényező. Előadta *Sebestyén Gyula.* *II. Nemzetgazdasági értekezések:* A társadalom gazdasági életének kibontakozása és rendszere. Előadta *Gaál Jenő dr.* A kapitalizmus jellege, előnyei, kinövései. Előadta *Földes Béla dr.* Mezőgazdasági szociálpolitika. Előadta *Czettler Jenő dr.* Földműveseink és a szociáldemokrácia. Előadta *Baross János dr.* A közigazgatás szociális föladatairól. Előadta *Rényi József dr.* Népjóléti intézmények. Előadta *Geöcze Sarolta.* *III. Szövetkezeti értekezések:* A szövetkezés, mint gazdasági, társadalmi és paedagogiai intézmény. Előadta *Bernát István.* A szövetkezetek a gyakorlati életben. Előadta *Meskó Pál.* Tanítótság és mezőgazdaság. Előadta *Molnár István dr.*

*

További lépés e téren 1919-ben történt, amidőn *Huszár Károly* vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter egy hétig tartó ú. n. «szabadoktatási előadóképző tanfolyamot» rendezett az «Uránia Tudományos

* Értekezések a társadalomtudományok köréből. (A VI. társadalmi tanfolyamról való beszámolás, illetve az azon tartott előadások.) Kiadja a Magyar Gazdaszövetség. Budapest, 1909-

Színház»-ban. Hogy e tanfolyamon minél többen vehessenek részt, a «szénszünet» idején (november 9-14-én) tartatott meg s erre fölhívatott a társadalom s külön a tanári s tanítói kar figyelmé. Az eredmény, úgy ez előadások színvonalát, mint a hallgatóság érdeklődését és kitartását illetően kitűnő volt. (Állandóan legalább kb. 300 hallgató volt jelen.)

*

Bármily hasznosnak, eredményesnek is bizonyult e tanfolyam, nyilvánvalóvá vált, hogy ezzel megelégedni nem lehet. Szükségessé vált, hogy azok számára is rendeztessenek ilyenek, akik éppen a néppel vannak közvetlen érintkezésben, t. i. a *tanítók számára*. Ez okból s célból a vallás- és közoktatásügyi miniszter, az Országos Szabadoktatási Tanács javaslatára, részben a már működő tanítók, részben pedig a múlt év folyamán végzett tanítójelöltek számára 1919. év július havában egyhetes szabadoktatási előadóképző tanfolyamot rendezett Pápán, Sárospatakon s Kiskunfélegyházán s viselte azok összes költségeit. A tanfolyamokon 150-en vettek részt s a részvételről a hallgatók bizonyítványt kaptak. A tanfolyamok programja a következő volt:

Népművelés kérdései: A népművelési politika vázlat. A népművelés sajátos feladatai. Népművelési ifjúsági szervezetek. A cserkészlet. Népművelési intézmények. A népművelési munka tartalma és eszközei. Az 1920/21. évi munkaprogram. *A tájék ismertetése:* A tájék történeti vázlat. A tájék gazdasági viszonyai és földrajzi vázlat. A tájék néprajzi ismeretének fontossága a népművelésre. *A népesedés kérdései:* A helység (tájék) társadalomrajzi vázlat. A tájék műveltségi viszonyai. *Módszertani kérdések:* A békeszerződés ismertetése. Nevelési ismeretek érvényesítése a falusi szabadoktatásban. A falu és vármegye viszonya a falusi szabadoktatásban. A világháború, forradalom, kommunizmus. A többtermelés kérdései és a falusi szabadoktatás. A szövetkezetek ismertetése. Közegészségügyi, alkotmánytani, közügyi és pénzügyi ismeretek és jogi ismeretek feldolgo-

zása a szabadoktatásban. A tájék népművelési feladatai, (összesen 29 óra.)

Ez utóbbi tanfolyamoknak kézzelfogható eredményét láttuk már az 1920/21. évi szabadoktatási (népművelési) munkánál. Azok, akik ezeken résztvettek, csaknem kivétel nélkül élénk, lelkes tevékenységet fejtettek ki e téren.

*

Éppen ez a tény s az, hogy kívánatos s szükséges a tanárságnak s tanítósnak a népművelési munkába való minél eredményesebb bevonása s az abban való közreműködése s végül az, hogy a népművelési munkát ki kell terjeszteni az összes népművelési ügyekre, készítették Vass József dr. vallás- és közoktatásügyi minisztert arra, hogy a múlt tapasztalatainak figyelembe vételével s fölhasználásával — *ez idén már a tanítóképző intézeti, polgári iskolai tanárok s az elemi iskolai tanítók számára rendezzen «népművelési tanfolyamokat»* és pedig ezidén már öt helyen, úgymint: *Esztergomban, Kiskunfélegyházán, Pápán, Sárospatakon és Szegeden.*

A közoktatásügyi kormányzatra e tanfolyamok rendezése természetesen nagy anyagi megterhelést jelent, de áthatva a népművelésügy nagy jelentőségétől, mégis vállalja ezt, de éppen erre való tekintettel e tanfolyamokra azok nyernek *elsősorban* fölvételt, *akik e téren már működést tudnak fölmutatni.* Tisztában van ugyanis a közoktatásügyi miniszter azzal, hogy kívánatos és szükséges az, hogy a népművelési kérdéseket az ország összes paedagogusai megismerjék s e téren minden lehetőet elkövet, tekintettel azonban arra, hogy ezt máról-holnapra megvalósítani nem lehet, történt ily irányban a döntés, egyidejűleg azonban gondoskodás történt aziránt is, hogy e tanfolyamokon tartandó előadások *hozzá-*

* A tanfolyamon való részvételre való felhívás és az arra vonatkozó rendelet a Néptanítók Lapja 13-17. számában közzétetett,

férhetővé tétessenek a nagyközönség, elsősorban pedig a tanárság s tanítóság számára.

A folyó évi tanfolyamok *programmja* a következő:
Népművelési munka.

A népművelés általános kérdései. A külföldi s hazai népművelési mozgalmak történeti áttekintése.

A népművelés szolgálatában álló intézmények.

Előadói intézmények, a népművelés szolgálatában álló egyesületek, gazdakörök, olvasókörök, munkás-egyletek, szakszervezetek stb.

Egyes és sorozatos előadások, tanfolyamok («munkásgimnáziumok», népfőiskolai tanfolyamok) és ezek munkaterve (különös tekintettel az 1921/22. évre).

Népházak, múzeumok, kiállítások, ünnepélyek, mozgófénykép-színházak és színelőadások, illetve ezeknek a népművelési munkába való bekapcsolása.

A népfőiskolák.

Történeti fejlődése, szervezete, tanterve és módszere. Magyar népfőiskolák.

Könyvtár, népies és ifjúsági irodalom a népművelés szolgálatában.

A népművelés a nemzetnevelés szolgálatában (szociálpaedagógiai törekvések, állampolgári nevelés, nemzetnevelés).

A népművelés ifjúsági szervezetei.

Az ifjúság gondozása és nevelése.

Falusi ifjúsági egyesületek. Iparos- és kereskedőtanoncok, munkásifjak egyletei.

Az ifjúság testnevelése a népművelés szolgálatában.

Cserkészlet.

A szülőföld ismertetése (Heimatskunde) a népművelés szolgálatában.

Néprajz a népművelés szolgálatában.

Magyarország mai társadalomrajza (Buday László: «Csonka-Magyarország» és Geöcze Sarolta: «Ezeréves Magyarország» c. könyve nyomán).

A turáni gondolat.

Szociális törekvések és intézmények (népjóléti intézmények: munkásbiztosítás, népbiztosítás, anya- és csecsemővédelem, szegényügy stb.)

Módszertani mintaelőadások az állampolgári, a közegészségügyi s a szövetkezeti ismeretek köréből, a magyar irodalom (egy író s egy irodalmi mű ismeretése), a magyar történelem s a természettudomány köréből egy-egy előadás.

A tanfolyam (f. é. július havában) nyolc napig tart s az előadások naponként 8-1-ig folynak s ezeket délutánonként megbeszélések és kirándulások (megtekintések) követik.

A múlt tapasztalatai s az idej programm biztosítanak arról, hogy az idej tanfolyam, mely az eddigiek természetszerű tovább fejlesztése, ismét jelentős lépéssel viszi előbbre a népművelés ügyét.